

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-7-83-42>

УДК 378.147

Чендакова Л.С.

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. В статті висвітлені особливості формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах освітнього процесу закладів вищої освіти. Педагогічна майстерність розглядається, як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. Педагогічна майстерність поєднує особистісно-ділові якості та професійну компетентність викладача, і є комплексом властивостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійно-педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Значну роль у формуванні педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання відіграє організація освітнього процесу й використання ефективних методів навчання та середовище в якому відбувається освітній процес. Сприятливе освітнє середовище – це таке середовище, в якому результатом взаємодії усіх суб'єктів педагогічного процесу є їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення.

Ключові слова: педагогічна майстерність, методи навчання, педагог професійного навчання, заклад професійної (професійно-технічної освіти), сприятливе освітнє середовище.

Chendakova Larisa

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

PEDAGOGICAL MASTERY FORMATION OF FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL TRAINING

Summary. The objective of the article is to highlight the peculiar features of pedagogical mastery formation of future teachers of professional training in the educational process of higher education institutions. The topicality of the problem is proved by the current changes in the labour market and the existing needs for appearing innovative teachers of professional training within the institutions of professional (vocational) education. Pedagogical mastery is considered as a set of personal traits that provides self-organization of a high level of professional activity on a reflective basis. Pedagogical mastery combines personal and business qualities and professional competence of the teacher, and is a set of personal traits that provide a high level of self-organization of professional and pedagogical activities. At the same time, a high level of development of a number of professional skills gives skill, and theoretical knowledge and skills based on them are the main, objective content of pedagogical skills, unique and common to all teachers. Pedagogical mastery is based on revealing the high level of the teacher's professionalism, his general culture and pedagogical experience. The required conditions for developing pedagogical mastery are the humanistic position of the teacher and professionally significant personal traits and qualities. The educational process organization and the use of effective teaching methods play a significant role in the pedagogical mastery formation of future teachers of professional training. Personality-oriented learning helps students to improve and systematize their own knowledge and professional skills, activate their own experience, develop thinking, memory, attention and imagination, develop a positive attitude to the educational process, to form the best personal qualities. The environment in which the educational process takes place plays an important role in the pedagogical mastery formation of future teachers of professional training. A boosting educational environment is an environment in which the result of the interaction of all subjects of the pedagogical process is their spiritual, intellectual, moral, aesthetic, physical enrichment.

Keywords: pedagogical mastery, innovative learning technologies, vocational education teacher, educational and vocational establishment, creation of a boosting educational environment, teaching methods.

Постановка проблеми. На початку XXI століття Україна опинилася перед необхідністю швидкої інтеграції в Європейську освітню і соціальну культуру, однією з важливих ознак якої є повага до людини праці, високі стандарти якості її життя та професійної діяльності. Очікуваний вплив кваліфікованої робочої сили за кордон, а також прагнення молоді до працевлаштування у невиробничій сфері ставить на порядок денний питання про суттєву корекцію підготовки педагогів професійного навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О, які мають подолати імідж «другосортності» та меншовартості робітничої професії, що останнім часом заподіяв великої деморалізуючої шкоди українському суспільству взагалі, а її економіці, зокрема.

У процесі реформування та модернізації системи підготовки кваліфікованих робітників в Україні постає низка проблем, які вимагають всебічного вивчення та наукового осмислення. У нових соціально-економічних умовах важко переоцінити значущість розвитку здатності особистості до прийняття необхідних рішень і формування якостей, потрібних для участі в трудовому процесі, а також уміння критично оцінювати результати своєї діяльності, гнучко вносити необхідні корективи, при потребі перенавчатись, оволодівати іншою професією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку педагогічної майстерності присвячені праці таких науковців, як В. Абрамян, М. Бархатян, С. Барбіна, О. Булатова,

Н. Волкова, М. Гриньова, О. Дубасенюк, І. Зяюн, В. Ковальчук, Г. Переухенко, О. Пехота, В. Радкевич, С. Сисоева, Т. Сущенко, Н. Ничкало, Н. Тарасевич, С. Швидка тощо. Авторами розроблено теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної майстерності або окремих її складових у різних категорій педагогів, представлено ефективний інструментарій її здобуття і вимірювання.

Незважаючи на розмаїття та велику кількість досліджень з визначеної проблематики, питання формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах освітнього процесу закладів вищої освіти, залишається ще не до кінця розкритою.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є висвітлення особливостей формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах освітнього процесу закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні внаслідок того, що різні галузі економіки мають потребу в кваліфікованих робітничих кадрах, першочергового значення набуває модернізація й оновлення засад підготовки кваліфікованих працівників у ЗП(ПТ)О різних типів. На ринку праці стрімко зростає необхідність у кваліфікованих виробничих кадрах. Утім, за свідченням вітчизняних роботодавців, підготовка таких кадрів у ЗП(ПТ)О далеко не завжди відповідає вимогам сьогодення [1; 2; 3]. Тому в таких умовах актуалізується потреба підготовки нового покоління педагогів професійного навчання, які б володіли сучасними методиками та технологіями навчання, вміли знаходити контакт з молодим поколінням, швидко реагувати на зміни і потреби ринку праці [4].

Педагогічну майстерність розглядають, як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [5, с. 30].

Як зазначає В. Сластьонін, педагогічна майстерність поєднує особистісно-ділові якості й професійну компетентність викладача, і є комплексом властивостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійно-педагогічної діяльності. При цьому високий рівень розвитку ряду професійних умінь дає майстерність, а теоретичні знання та засновані на них уміння – це головний, об'єктивний зміст педагогічної майстерності, єдиний і загальний для всіх педагогів [6].

За визначенням, наведеним у Педагогічному словнику С. Гончаренка, педагогічна майстерність – це характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога та професійно значущі особистісні риси і якості [7, с. 251].

Аналіз наведених вище підходів до розуміння сутності педагогічної майстерності дав змогу зробити висновок, що у них цей феномен розглянуто щонайменше у трьох площинах: по-перше, як характеристику результатів педагогічної діяльності; по-друге, як характеристику процесу педагогічної діяльності; по-третє, як сукупність

внутрішніх характеристик особистості педагога, що забезпечують ефективність його професійної діяльності [2].

Значну роль у формуванні педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання відіграє організація освітнього процесу. Адже саме в процесі навчання розвиваються або нівелюються самооцінка, самоповага, толерантність, самостійність, відповідальність, прийняття точки зору інших, вміння дискутувати та відстоювати свої переконання. Саме тому необхідно пам'ятати, що те, як ми навчаємо має не менше значення ніж те, чого ми навчаємо. Від того, які навчальні методи ми використовуємо буде залежати чи сформуємо ми в індивіда здатності відстоювати демократичні зміни. Водночас це ще й процес взаємодії та обміну досвідом між самими здобувачами освіти. Особистісно-орієнтоване навчання допомагає студентам удосконалити та систематизувати власні знання та фахові навички, активізувати власний досвід, розвинути мислення, пам'ять, увагу та уяву, виробити позитивне ставлення до освітнього процесу, сформувати найкращі особистісні якості. При такому підході викладачі постійно приймають рішення, співпрацюють зі студентами у створенні розвивального середовища, поважають їхні думки та їхнє право вибору, допомагають їм розвивати навички, які стануть основою успіху їхнього подальшого життя [8].

Загальновідомо, що поведінка студентів значно відрізняється від поведінки школярів. Коли ми навчаємо студентів, то маємо добре уявляти, які методи навчання будуть найбільш ефективні. Педагогам слід пам'ятати, що студенти вміють учитися, мають певний позитивний або негативний навчальний та життєвий досвід. Вони можуть мати більше упереджень та стереотипів, аніж школярі, проте їхні запити та потреби чіткіші, інтереси та уподобання усталеніші, помірковані та виважені погляди. Суттєво відрізняються також і поведінка вона в них уже сформована, вони спроможні працювати довше і зосередженіше, щоправда, за умови, якщо навчальна діяльність для них має важливе практичне значення, дає змогу виявляти свої думки та переконання. Крім того, студента характеризують ще такі елементи: вони самодостатні і хочуть бути більш вільними у виборі мети. Їх треба активно залучати у навчальний процес і більшою мірою бути консультантом. Викладач може дозволити взяти на себе більше відповідальності за процес навчання, а не тільки пропонувати їм теоретичний матеріал; важливо пов'язати теорію і практику з їхнім досвідом і визнати цінність досвіду у навчанні. Досягнути цього можна використовуючи досвід і знання студентів, які відповідають темі, це також сприятиме навчанню. Зробити це можна ґрунтуючись на досвіді аудиторії, йдучи від відомого до невідомого, заохочуючи обмін досвідом інших студентів, використовуючи практичні завдання, сфокусовані на їхній професійний досвід, наприклад під час практики чи в майстерні.

Студенти повинні відчувати необхідність у навчанні. Вони беруть участь у навчальному процесі, маючи на увазі певну мету, високо оцінюють розуміння того, що навчання допоможе їм досягти цієї мети. Отже, важливо детально розробити

мету навчання і бути впевненому, що вона відповідає запитам ваших студентів. Мету навчання треба визначити на початку курсу і, без будь-якого сумніву, обговорити і уяснити. Як правило студенти не зацікавлені в знаннях заради знань. Тому треба скласти гнучкі плани занять.

Студентам важливо відчувати повагу до себе. Викладачі повинні визнавати великий практичний досвід, який слухачі вносять у курс навчання, з деяких тем вони, мабуть, мають більший досвід, ніж ви, особливо у володінні цифровими технологіями. Зі студентами необхідно поводити себе як з рівними щодо досвіду і знань і давати їм змогу вільно висловлювати свою точку зору в аудиторії. Багатьом студентам важко змінювати усталені звички, навички, знання.

Це середовище сприяє розвитку творчого потенціалу, самореалізації особистості, формує готовність до особистісного самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості в межах гуманістичної парадигми [9].

Елементами сприятливого освітнього середовища є: сприятливий психологічний клімат (здатність до комунікацій та емоційного спілкування, здатність до взаєморозуміння та довіри, здатність до тактовності у спілкуванні, здатність до взаємної поваги); зміст освіти, технології навчання (конкурентоспроможність освітньої програми на ринку праці, відповідність змісту освітньої програми актуальним потребам ринку праці, вплив на формування змісту програми роботодавців та стейхолдерів,

використання в освітньому процесі сучасних виробничих, освітніх та цифрових технологій, забезпеченість вільного вибору студентом навчальних дисциплін); просторове оточення (академічна мобільність, проходження практики на провідних підприємствах галузі, можливість працевлаштуватися після навчання, можливість продовжити навчання на вищих рівнях освіти (магістратура, аспірантура), участь у професійних заходах (семінари, конференції, виставки, майстер-класи тощо); можливості розвитку (доступність до закладу освіти, зручність освітнього середовища, наявність релаксаційних зон, забезпеченість необхідними ресурсами для продуктивного навчання, безпечність середовища) [10].

Висновки і пропозиції. Таким чином, формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах освітнього процесу закладів вищої освіти має будуватися на урахуванні особистісно-орієнтованого підходу до навчання, наближення навчання до реальних потреб особистості й ринку праці, використання методів навчання, які будуть відповідати віковим особливостям здобувачів вищої освіти, посилювати їхню мотивацію до навчання. Створення сприятливого освітнього середовища передбачає комфортний психологічний клімат в студентській групі, упровадження сучасного змісту освіти, перспективи для розвитку кожного здобувача вищої освіти та отримання задоволення від навчання.

Список літератури:

1. Kovalchuk V. High education system challenges in the context of requirements of labour market and society. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*. 2016. С. 88–90.
2. Ковальчук В.І. Розвиток педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання ПТНЗ у післядипломній освіті (теоретико-методичний аспект) : монографія. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2014. 396 с.
3. Ковальчук В.І. Результаты экспериментальной работы по развитию педагогического мастерства мастеров производственного обучения ПТУЗ в системе повышения квалификации. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2014. № 2. С. 44–46.
4. Ковальчук В. Педагогічна майстерність викладача – основа його компетентності. *Профтехосвіта*. 2011. № 6(30). С. 22–34.
5. Педагогічна майстерність / за ред. академіка АПН України І.А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 246 с.
6. Слостенин В.А. Антропологический подход в педагогическом образовании. *Народное образование*. 1994. № 9–10. С. 124–126.
7. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
8. Ковальчук В.І., Сергеева Л.М., Молчанова А.О. Як стати майстерним педагогом: навчально-методичний посібник / Вид. 2-е, перероблене і доповнене. Київ : Арт Економі, 2011. 184 с.
9. Створення сприятливого навчального середовища. Тренінги / за заг. ред. В. Ковальчука, упорядкування Л. Галіцина. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.
10. Kovalchuk V., Marynchenko I., Yashchuk S. Создание благоприятной образовательной среды в учреждениях высшего образования Украины. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. Higher Education. May 22th – 23th*. 2020. С. 465–480.

References:

1. Kovalchuk, V. (2016). High education system challenges in the context of requirements of labour market and society. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*, pp. 88–90.
2. Kovalchuk, V.I. (2014). Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maistriv vyrobnychoho navchannia PTNZ u pisliadyplomnii osviti (teoretyko-metodychnyi aspekt): monohrafiia. Zaporizhzhia [Development of pedagogical skill of masters of industrial training of vocational schools in postgraduate education (theoretical and methodical aspect): monograph]: TOV "LIPS" LTD, 396 p. (in Ukrainian)
3. Kovalchuk, V.I. (2014). Rezultatyi eksperimentalnoy raboty po razvitiyu pedagogicheskogo masterstva masterov proizvodstvennogo obucheniya PTUZ v sisteme povysheniya kvalifikatsii [The results of experimental work on the development of pedagogical skills of masters of industrial training of vocational schools in the system of advanced training]. *Azimut nauchnyih issledovaniy: pedagogika i psihologiya*, no. 2, pp. 44–46. (in Russian)
4. Kovalchuk, V. (2011). Pedahohichna maisternist vykladacha – osnova yoho kompetentnosti [Pedagogical skills of the teacher – the basis of his competence]. *Proftekhsosvita*, no. 6(30), pp. 22–34. (in Ukrainian)
5. Ziaziun, I.A. (1997). Pedahohichna maisternist [Pedagogical skills]. Kyiv: Vyshha shkola. (in Ukrainian)
6. Slastenin, V.A. (1994). Antropologicheskii podhod v pedagogicheskom obrazovanii [Anthropological approach in teacher education]. *Narodnoe obrazovanie*, no. 9–10, pp. 124–126. (in Russian)

7. Goncharenko, S.U. (1997). *Ukrayinskyj pedagogichnyj slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid, 376 p. (in Ukrainian)
8. Kovalchuk, V.I., Serheieva, L.M., & Molchanova, A.O. (2011). *Yak stvoryty maisternym pedahohom: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Creating a favorable learning environment. Trainings] / Vyd. 2-e, pereroblene i dopovnene. Kyiv: Art Ekonomi, 184 p. (in Ukrainian)
9. Kovalchuk, V.I. (2011). *Stvorennia spryiatlyvoho navchalnoho seredovyshcha. Treninhy* [How to become a master teacher: a textbook] / za zah. red. V. Kovalchuka, uporiadkuvannia L. Halitsyna. Kyiv: Shkshlniy svit, 128 p. (in Ukrainian)
10. V. Kovalchuk, I. Marynchenko, S. Yashchuk (2020). *Sozdanie blagopriyatnoy obrazovatelnoy sredy v uchrejdeniyah vysshego obrazovaniya Ukrainyi* [Creation of Favorable Educational Environment in the Higher Education Institutions of Ukraine]. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. Higher Education. May 22th – 23th, pp. 465–480. (in Russian)